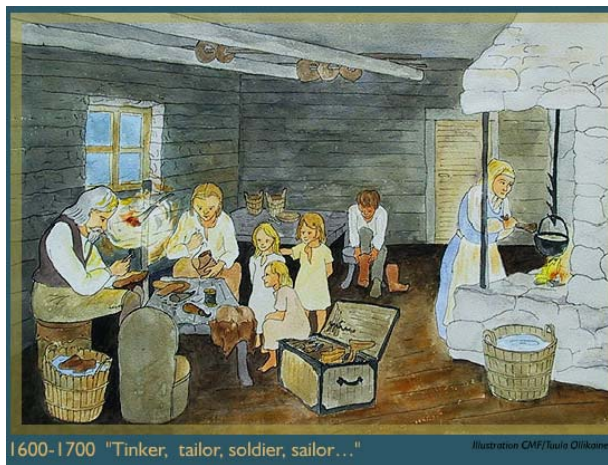

Finlands textila tradition - i skogsfinnarnas bagage

1600-1700 "Tinker, tailor, soldier, sailor..."

Illustration CMF/Tuula Olin

Finsk allmoge på 1600-1700-talet

Maria Ströman

Handledare: Maud Wedin, Christina Norlander
Projektarbete Det skogsfinska kulturarvet, VT 2002
Mitthögskolan i samarbete med Ålsta Folkhögskola
Omslagsbild: <http://www.craftmuseum.fi/eng/index.htm> © Craftmuseum

Abstrakt

Som fullständig novis på hembygdsforskning och i synnerhet skogsfinnarnas kultur förvånades jag över den totala avsaknaden av textila beskrivningar av kulturen. Alla folkgrupper formar en kultur bestående av många komponenter där näringsverksamhet, byggnation och seder alltid tar sig uttryck i de konstnärliga formerna.

Eftersom jag gärna väver som hobby, ligger det nära till hands att fundera över produktionsmetoderna, materialtillgång, tekniker, koppling till avsalu och handel med textilier. Men av detta har jag inte läst eller hört ett spår av under kursens gång.

Utifrån ett antagande att vävda tyger utgjorde grunden i klädedräkten torde kvinnorna sannolikt redan på 1600-talet försökt med egen produktion. Jag antar att grundförutsättningarna var sådana att det knappast funnits golvvävstolar hos allmogen med fler än fyra skaft och att materialtillgången sannolikt utgjordes av ull och lin. Detta antagande visade sig vara felaktigt, golvvävstolarnas inträde i allmogens hem kom senare, och bland vävmaterialen förekom eventuellt också brännässla och möjligen hampa.

Sannolikheten att hitta information om just skogsfinnarnas textila historia i Sverige bedömde jag som utsiktslös, utan valde att angripa frågan utifrån tesen att se om det via andra källor gick att få fram vilken tradition de med sannolikhet ändå mött före det att förflyttningen västerut började.

Innehållsförteckning

Abstrakt.....	2
Innehållsförteckning.....	3
1. Inledning.....	4
1.1 Bakgrund.....	4
1.2 Syfte och frågeställning.....	4
1.3 Metod och teorival.....	5
1.4 Redogörelse för vissa begrepp och ord.....	6
2. En resa i tiden med Craftmuseum.....	8
2.1 Forntida dräktskick rekonstruerat.....	8
2.2 En tillbakablick i historien från tiden före Kristi födelse till 1000-talet (järnåldern).....	9
2.3 Medeltidens 1000-1300-tal.....	10
2.4 De två århundraden mellan 1300-1500-tal.....	12
2.5 Århundradet innan migrationsvågen inleddes – 1500-1600-talet.....	13
2.6 Migrationens århundrade 1600-1700-talet.....	14
2.7 Efter migrationsvågen västerut – Från 1700-talet mot nutid.....	16
3. Andra källor om den textila traditionen.....	17
3.1 Arkeologiska klädfynd.....	17
3.2 Svensk dräktskick i korthet.....	17
3.3 Skogsfinnars klädsel.....	18
3.4 Textiliernas färger.....	18
3.5 Vävning.....	19
3.6 Utrustning.....	20
3.7 Redskapen.....	20
3.8 Bearbetningen.....	21
3.9 Produktionen.....	21
4. Diskussion.....	22
5. Källförteckning.....	24
5.1 Tryckta källor samt internet.....	24
5.2 Muntliga eller opublicerade källor.....	24
Bilaga: Litteratur- och lästips.....	24

1. Inledning

1.1 Bakgrund

I kursens inlämningsuppgift G, om Folkliv och vardagsliv konstaterar jag själv följande:

När Höjer beskriver klädedräkten¹ finns ingen sakkunskap bakom. Tygerna är beskrivna som finare och grövre enbart. Inget om material (lin eller ull?) eller produktionsteknik (fletrådiga garner, tuskaft, kypert, vadmal...).

Redan då väcktes min förvåning över beskrivningen, i synnerhet vid en jämförelse av alla de detaljer som framkommer om byggnationernas skick och utformningar, varje funktion tycks vara analyserad in i minsta detalj.

Jag är inte så insatt i historia, men har en känsla av att redan före Jesu tid hade man tyg i kläderna. Och tyg kommer av vävande. Kineserna vävde silkestyg. 2000 år f.Kr fanns Cleopatra som knappast kan ha varit iförd bara skinnkläden, hon som sminkade sig med saffran enligt boken "Nilens dotter".

Jag har aldrig egentligen funderat över den textila utvecklingen, men slogs av den totala avsaknaden av kvinnligt perspektiv i så mycket av kurslitteratur och föreläsningar om skogsfinnarna. Må vara att textilier är förgängliga, i synnerhet som dom skapats av naturmaterialen. Men åtminstone vävstolarna och dess tillhörande redskap borde ju ha varit bibehållna någonstans tänkte jag. Det finns gamla rior från 1299 i full funktion än idag.² Men inga vävstolar ens från 1600-talet! Jag konstaterar i min inlämningsuppgift också att:

"När hushållsredskapen i huvudsak var gjorda i näver³, blir kanske följderna att det inte finns så många spår av kulturen att hitta vid arkeologiska undersökningar."

Sannolikt är det så att ämnet inte intresserat forskare i nämnvärd omfattning som ett eget ämne, men inom andra grenar av forskarvärlden finns "textila kopplingar".

"Med dessa framsteg utvecklades Torneås handel och själva staden till en vacker blomstring fram till början av 1700-talet. Handels-seglatsens huvudmål var Stockholm, men även Baltiska hamnar besöktes. Under 1600-talet besökte även karelska handelsmän ofta Torneå - deras handelsresor utgjorde en fortsättning på den karelska handel, som har sina rötter djupt inne i medeltiden. Besöken var angenäma för torneborna, för av karelarna kunde man köpa vadmal och hampväv billigt, båda viktiga för handeln i Lappland."⁴

1.2 Syfte och frågeställning

Syftet med mitt projektarbete är att undersöka vilken textil tradition som fanns därifrån skogsfinnarna kom. Utifrån ett klarläggande av existerande textila traditioner bör man kunna dra en slutsats av hur man möjligen tillgodosåg både praktiska och estetiska behov "uppe på skogen". Jag antar att människor då som nu, och som i alla tider, haft konstnärliga behov även i vardagslivet. Idén är att försöka se ur vilken tradition man var kommen, för att se de referenser man kan tänkas haft med sig. Till exempel mönsterkomposition, färgval och tekniker/metoder är textiliernas element som av många skäl går i arv från generation till generation.

¹ Norlander, Skogsfinnar i Smedjebackens kommun, sid 16

² Maths Östberg, föreläsning i Smedjebacken 20 mars 2002

³ Norlander, sid 3, aa

⁴ <http://www.tornio.fi/museo/historia.htm>:

Jag vet inte om man ur 1700-talets textilier kan tolka hur 1600-talet sett ut, men jag tror att ur 1600-talets traditioner ges förutsättningarna för framtidens utvecklingsväg. Därigenom kan man möjligen också gå baklänges, dvs se på 1700-talets färgval, metoder och material, för att tolka sannolikheten för 1600-talets textilhistoria.

Tanken var ursprungligen att se hur traditionen utvecklades det närmaste hundraåret efter migrationsvågens topp runt 1620, men arbetet tenderade att bli för stort och jag avstod från frågan.

Min huvudfrågeställning blir därför:

- Vilka textila traditioner fanns i Finland när migrationen tog fart på 1600-talet?

1.3 Metod och teorival

Eftersom mitt syfte är att undersöka den textila traditionen i Finland utifrån en teori om att det som tycks mest relevant är att kvinnorna utförde något de redan kände till var möjligt, valde jag den metod som ter sig enklast för mig – internet. Jag bor 3 mil från närmaste större bibliotek, och åtta mil från närmaste länsmuseum som troligen ändå inte har något av skogsfinsk textil tradition dokumenterad.

Problemet var bara hur en sökmotor skulle kunna användas för att hitta något av intresse. Istället för ett planlöst letande gick jag via Finnsams hemsida och fann finska länkar till svensktalande föreningar i Finland. Där valde jag på måfå en svensktalande släktforskarförening i Pargas som hade en förhållandevis omfattande hemsida, utifrån ett antagande att dom torde ha tillräckligt datavana medlemmar för att kunna hjälpa mig. Jag frågade om någon där kunde ge mig tips om var något inom mitt intresseområde fanns att hitta. Med Göran Karlsson och Margareta Ginmans hjälp blev jag lotsad till ett omfattande EU-projekt som har dokumenterat och publicerat Finlands hela hantverkshistoria på internet, dvs även läder, trä, järn och smide omfattas av ”En resa i tiden”.

Craftmuseums hemsida på <http://www.craftmuseum.fi/eng/index.htm> är min huvudsakliga källa för hela arbetet vad gäller den finska textila traditionen.

Utöver studie och genomgång av ”En resa i tiden” har jag parallellt utfört en viss folkdräktsstudie. Jag bedömde först att de kan tänkas vara ett bra sätt att finna dokumentation om något som varit förhållandevis konstant under en längre tid, även om tidsperioden för folkdräkter ligger senare än migrationsströmmarnas ”stora” årtionden. Hela studien av folkdräkterna lämnas emellertid utan redovisning i detta arbete då det visat sig att genomgången av tidsresan mer än väl täcker ett svar på huvudfrågeställningen. Bildmaterialet om folkdräkterna omfattar sju sidor bilder med källhänvisningar. Då texterna är på finska och förutsätter en översättning för att ha något intresse för mig, så lämnar jag området och en teoribildning utifrån folkdräkterna, utan ytterligare arbete.

Teknikaspekten i studien har jag valt främst för att den anger ramarna för vad som är möjligt att producera. En hängande varp medger inte samma variation av trådarnas bindning i väven. En sexskaftad vävstol medger oändligt många fler bindningsmöjligheter än en fyrskaftad. Samtidigt är just tekniken, eller snarare redskapen, det som teoretiskt kan hittas spår av idag.

1.4 Redogörelse för vissa begrepp och ord.

I den textila traditionen inkluderar jag produktionsvillkoren, produktionssätten, materialvalet, färgvalet, mönsterkomposition och användningsområden. Men alla dessa aspekter har jag inte funnit belägg för i studien för närvarande, utan överlåter åt framtiden att utröna.

Med produktionsvillkoren avser jag vem som producerade för vem, d v s om man gjorde allt ”från frö till fällning” själv, eller om vissa delar köptes.

Med produktionssätten menar jag vilka metoder man använde för att göra tråd och sedan sammanbinda dem med varandra. T ex vävning eller mer manuella metoder med andra redskap.

Med studie av mönsterkomposition kan teknikvalet som regel utläsas och när man nått en levnadsnivå då överlevnadsfrågorna inte tar allt arbete i anspråk.

Ur användningsområdena kan utläsas när de primära behoven är materiellt tillgodosedda. Sängkläder, gardiner, mattor och dukar torde ha haft ett sent intåg hos allmogen och är troligen kopplat till introduktionen av glasade fönster, medan klädedräkten och hushållsredskap hör till de primära behoven.

Jag kan inte låta bli att delge läsare av detta arbete en smått rolig definition på vävning, som närmast ter sig fullständigt obegriplig för den oinsatte, men är fullständigt korrekt:

”Vävning: förfarande för tillverkning av tyg, mattor m.m. genom att i ett eller flera system av parallella trådar, varp, periodiskt sära trådarna enligt ett visst system så att en öppning, ett skäl, bildas, i vilken en eller flera korsande trådar införs. De korsande trådarna kallas väft eller inslag.”⁵

Ordförklaringar:

- ”Vadmal användes som betalning vid naturahushållning. Vadmal vävdes av grov ull i två- eller fyrskafsbinding. Den stampades eller valkades, en omild behandling, i hett vatten som fick tyget att filta ihop. Det blev därigenom tätt och ogenomträngligt för vind och väta.”⁶
- Lin är som tråd i ofärgat skick alltid brunaktig, men bleknar med tidens gång och tvättning till ljust beige. Lin krymper bara vid första tvätten. Lin är svårare att slå tätt i en vävstol än tex dagens bomull, och torde vara ännu svårare att få tätt slaget i en stående vävstol där inslaget ”packas” uppåt. Tätheten i tyget påverkar tygets slitagetålighet.

”Oftast vävdes linet under medeltiden i tuskaft och det har i alla tider varit det vanligaste vävsättet för linne. Ett sådant linnetyg kallas lärft.

Det äldsta fyndet av linneväv, daterat till 5 000 f.Kr., har gjorts i Egypten. I Europa är linvävnader kända från yngre stenåldern. Fram till slutet av 1700-talet räknades linet som det viktigaste textila råmaterialet och odlades över hela Europa, men trängdes under 1800-talet tillbaka av den billigare bomullen.

De äldsta hittills kända, genom kol-14-metoden daterade svenska fynden av linfrö och rötat lin är från omkring 200-talet, funna i Trogsta i Hälsingland.”⁷

⁵ Marita Granström, http://hem.passagen.se/marita.granstrom/hantverk_och_dess_historia.htm

⁶ Skara Medeltidsgille, <http://www.algonet.se/~bokgren/Skara%20Medeltidsgille-historiebok4.html>

⁷ Skara Medeltidsgille, aa

- Hampa odlades först under järnåldern⁸ (se nedan), men finns sällan omnämnt som vävgarn egentligen.
- Varp är den trådlängd som sedan avgör tygets totala längd.
- Tuskaft och Kypert nämns i studien, men även Munkabälte är alla olika bindningsmönster som kan vävas i fyrskaftad vävstol. Dräll är ett bindningsmönster som i de flesta fall kräver sex skaft. Damast och jaquardvävar fordrar ännu fler skaft, troligen minst tio för damast och femtio för jaguard.
- Bronsåldern 1500 – 500 f Kr
- Järnåldern 500 f Kr – 1050 e Kr

⁸ Craftmuseum i Finland, <http://www.craftmuseum.fi/eng/netexhibitions.htm>

2. En resa i tiden med Craftmuseum

Där inte annat anges kommer alla fakta och illustrationer i detta avsnitt från Craftmuseums hemsida "En resa i tiden".⁹ Dessvärre är en reservation nödvändig för eventuella översättningsfel, då all text varit på engelska, vilket jag inte behärskar, i synnerhet inte den textila terminologin. Bilderna är "publicerade" med tillstånd av Craftmuseum för kursen.

2.1 Forntida dräktskick rekonstruerat

Rekonstruktion av forntida kläder f.Kr © Craftmuseum

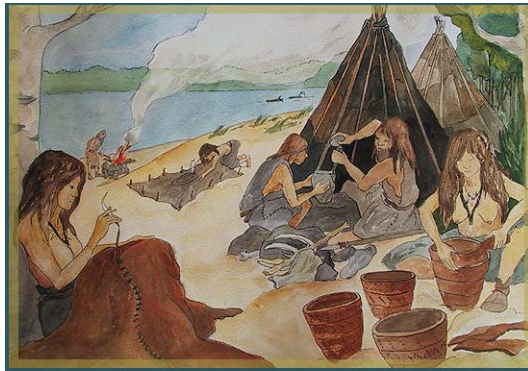
Kvinnors kläder i Finland under forntiden, före Kristi födelse, har rekonstruerats tack vara fragment av kläder från gravar. Traditionen under hednatiden var att begrava folk i sina festkläder. Kvinnornas kläder kännetecknades av rikligt med kedjor och bronsmycken. Utfällningar av kopparsalter från smyckena har bevarat fragment av tygerna som gjort det möjligt att kunna fastställa tygens tjocklek till och med. De förhistoriska kläderna bekräftar de kulturella banden över nutidens nationsgränser. Tekniken och modellerna bär spår av inflytande från antikens Grekland via Skandinavien, likaväl som direkt från Bysan (östromerska riket). Forntida dräkter från Perniö (sv = Bjärnä), Tuukkala, forna Karelen, Eura, Masku, Kaarina (sv = S:t Karins) och St. Michel används än idag vid festligheter.¹⁰

Själv häpnar jag över färgerna och utsmyckningen, men inser att det inte är allmogekläder.

⁹ Craftmuseum, aa

¹⁰ Craftmuseums Kostymcenter. <http://www.craftmuseum.fi/eng/nationalcostumecenter/brochures.htm>

2.2 En tillbakablick i historien från tiden före Kristi födelse till 1000-talet (järnåldern)

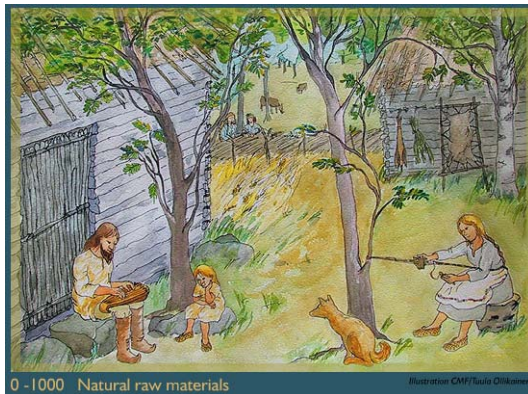

BC The secrets of pottery

Illustration CMF/Tuula Ollikainen

Tiden före Kristi födelse. © Craftmuseum

Tiden före Kristi födelse i Finland illustreras med skinnbeklädda människor, som uppenbarligen använder tråd för att sammanfoga och forma klädedräkten. I Finland räknas Järnåldern från 500 f. Kr till 1050 e. Kr.

0 - 1000 Natural raw materials

Illustration CMF/Tuula Ollikainen

Tiden fram till tusenårsskiftet. © Craftmuseum

Redan i det förhistoriska Finland (0-1000 e. Kr) höll man sig med får. Tråd gjordes av ull, lin och kanske också från brännässla. Hampa började odlas under järnåldern. Tyg för kläder och täckelse vävdes på stående vävstolar.

Jag är något förvånad över den ljusa färgtonen i klädedräkterna eftersom lin har en mörkare färgton. Men konstaterar också att förekomsten av bandvävning sannolikt är en kombination av praktisk och estetisk nytta.

Illustration CMF/Tuula Ollikainen

Stående vävstol med stentyngder för varpens sträckning. © Craftmuseum

Enligt illustrationen vävdes tygen uppifrån och nedåt, vilket är nödvändigt om trådens spänning utgörs av hängande stenar i nederkanten, men jag bedömer det sannolikt att det också försvårar att åstadkomma en tät väv.

Tidig bandvävning för skodon och "snören". © Craftmuseum

Bandvävningstekniken gav möjligheter till avancerade mönsterkompositioner. Jag har uppfattat tekniken som en slags snärjning av tråden. Band från 600-talet har hittats i Finland vid arkeologiska undersökningar. Färgningen anses ha åstadkommit med hjälp av lövfärgning som gav gult och grönt, bark gav brun färg. Dessvärre rymmer inte mitt engelska lexikon ordet "woad" som gav blått eller "bedstraw" som gav rött. Woad är vejde och bedstraw är måra.¹¹

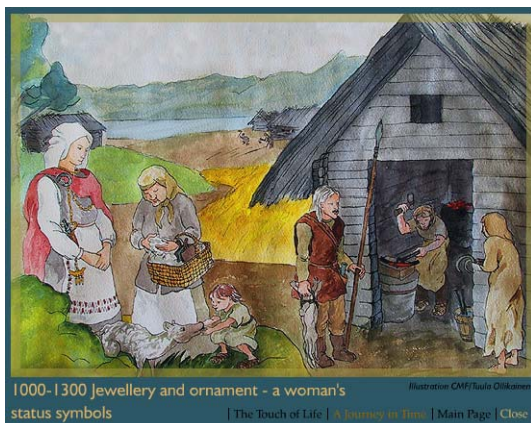

Vantar och sockor "syddes" med bennål. © Craftmuseum

Vantar och sockor tillverkades tidigt med hjälp av nålar av ben. I ett senare skede var trådens material svinborst eller gethår som var vattenavstötande. Produktionen av vantar och sockor var i huvudsak för männen som behövde hållas varma och torra även under vinterns fiske t ex. Tekniken är spårad att vara känd från Egypten redan 600 år före Kristi Födelse.

Jag är osäker på om tekniken utgjorde början av den så kallade tvåändsstickningen.

2.3 Medeltidens 1000-1300-tal

År 1000-1300. © Craftmuseum

Långt innan skogsfinnarnas migration inleddes västerut var som synes klädedräkten ganska tekniskt avancerad även bland allmogen. Broscher, smycken och dekorationer var kvinnornas statussymboler.

Jag konstaterar att mönsterkompositioner av utsmyckningsskäl vittnar om att stadiet av "överlevnad" är passerat, och att man har tid, råd och teknik att utsmycka vardagsföremålen. Jag förvånas också över att man kallar utsmyckningen statussymboler, och tolkar det som att man har belägg för att utsmyckningens ändamål inte var praktiskt funktionsbetingad.

¹¹ Översättning av Maud Wedin

St Johns Sköld. © Craftmuseum

Redan på 1000-talet användes imponerande broscher i klädedräkten. Och än idag kan vi köpa "Kalevalasmycken" vars ursprung är 1000 år gammalt! St Johns Sköld hittades på skidor daterade från 1000-1200-talet och blev en vanligt förekommande symbol på kragar, sländor och ostformar (!).

Flätat band. © Craftmuseum

Flätade band var kända i början av 1100-talet i Finland, och användes för t ex skor och omtag om ytterkläder.

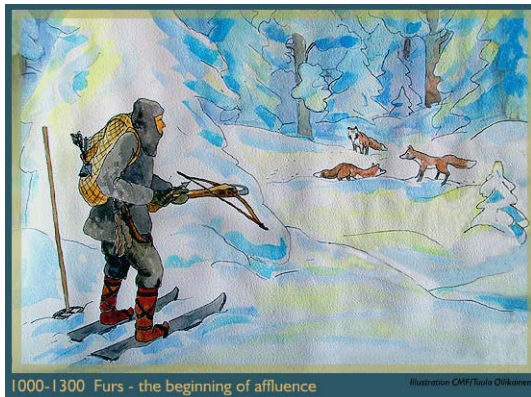

Folkdräkter under 1000-1300-tal. © Craftmuseum

Under medeltidens korstågsera 1050-1300 bestod kvinnornas kläder av blus, kjol, förkläde och mantel i ull. Gifta kvinnor hade slöja som huvudbonad. Bland tillbehören fanns en väska, ett rör för nålar och i en stor ring hängde en kniv i slida.

De finska medeltidsdräkter som rekonstruerats från 1000-1300-talet vittnar om att det fanns befolkningsgrupper som hade tillgång till en avancerad och omfattande mängd tyger med broderier som mönstringar och metallsmücken. Med tanke på rekonstruktioner av forntida dräkter är det ändå inte att undra på. Av illustrationen går inte att utröna om tygerna i sig är mönstrade utöver de möjligheter som fyrskäftade vävstolar medger. Broderierna vittnar om tillgång till både tråd och tid. Färgskalan är förhållandevis ljus vilket fortfarande förvånar mig. Som framgår av senare delar i detta arbete är den gröna färgen ett mysterium för mig, i synnerhet så mörk grön färg som här visas.

2.4 De två århundraden mellan 1300-1500-tal

Jakt på rävar och ekorre. © Craftmuseum

(OBS årtalet fel under bilden, texten berör 1300-1500-talet)

Jakt, fiske och handel med djur och päls från rävar och ekorre var viktiga inslag i livsföringen och präglade klädedräkten. Handeln gick på export och till att betala skatter med. Kläderna var fordrade med päls av lamm eller mård. Hermelin och sobel var förbehållet kungligheter.

Som synes av bilden är skodonen, eller kängorna, sammanhållna med snörade band.

Klädedräkten på 1300-1500-tal. © Craftmuseum

Borgare och friherrar bar ”fint kläde” men vanligt folk hade troligen kläder av inhemskt stam-pad vadmal (engelska frieze). Skillnaden tycks mig vara att det fina klädet var importerat och noppat efter beredningen, om jag förstått engelskan rätt. ”Finare tyger benämnda kläde importerades i stora mängder från nederländska, engelska och tyska städer.”¹²

Det var bara licensierade handelsmän som hade rätt att sälja ”fint kläde”. Och det var en väsentlig importvara på 1400-1500-talet. Ett talesätt sa att ”den som bär fint kläde lever med skulder, men den som stam-par vadmal har pengar i sina fickor” (fritt översatt av engelskan).

Kyrktextil i Huittinens kyrka, från sent 1500-tal. © Craftmuseum

Vid Birgittaorderns kloster i Naantali hade nunnorna försäljning av kyrkliga textilier. De sat-tes att brodera i klostret och gjorde ovanstående altarduk helt i silke, guld och silvertråder i slutet av 1500-talet.

¹² Skara Medeltidsgille, aa

Photo CMF/Mikko Kalavainen *Huvudduk 1300-tal. © Craftmuseum*

I Karelen hade de gifta grekisk-ortodoxa kvinnorna en huvudduk med avancerade geometriska broderier över pannan och i nackens slutparti. Traditionen kom från Ryssland. Broderiet kännetecknas av oändliga variationer på kors, stjärnor, rosetter, rutor och hjärtan.

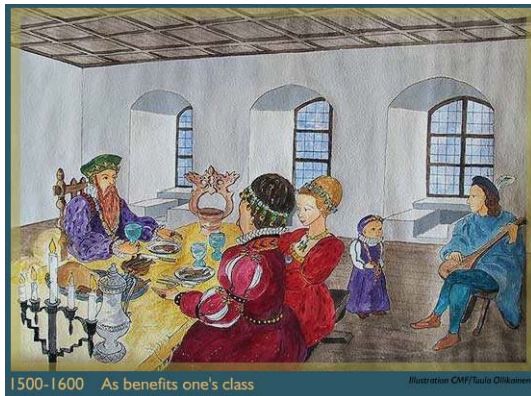
Broderierna vittnar om en allmänt spridd vilja, vana, kunskap och resurstillgång och att man la ner ett mycket omfattande arbete på vardagliga föremål tidigt.

Photo Varpu-Leena Tirronen *Täckande broderi. © Craftmuseum*

Tekniken med heltäckande broderier spreds på 1300-1500-talet till Karelen från Ryssland, där tekniken var väl utvecklad sen lång tid tillbaka.

2.5 Århundradet innan migrationsvågen inleddes – 1500-1600-talet

1500-1600 *As benefits one's class* Illustration CMF/Teija Ollikainen *1500-talets klädstil hos borgerskap. © Craftmuseum*

Finland blev lutherskt under 1500-talet och reformationen påverkade hantverk och textilier. Influenserna kom inte längre från den katolska kyrkan. Samtidigt nåddes landet av billiga importvaror från Tyskland. Redan på 1500-talet fanns det sadelmakare i Finland.

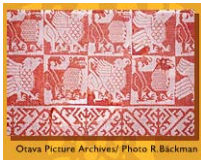
Trots illustrationens fönster hade allmogen sällan fönster än, möjligen i form av ett slags genomskinligt läderstycke.

Ursprunget till våra tiders folkdräkter lades redan under 1500-talet. © Craftmuseum

Från 1500-talet hade överklassen kläder i silke och sammet, borgarklassen i ”fint kläde” och vanligt folk vadmal. Renässansen inspirerade till det klädmode som kom att bli bestående för flera århundraden med kjol, blus, liv och jacka för kvinnorna samt skjorta, väst och knäbyxor med knästrumpor för männen. Under 1600- och 1700-talet spred sig klädmotet till Västfinland, Savolax och delar av Karelen. Folkdräkterna introducerades hos överklassen för att sedan spridas till allmogen och blev i slutet av 1700-talet ett allmänt bruk.

Jag konstaterar således att basen till dagens folkdräkter grundades redan i 1500-talets klädmode. Ändå finns inget som tyder än på att trampvävstolar fanns hos allmogen, vilket förvånar mig.

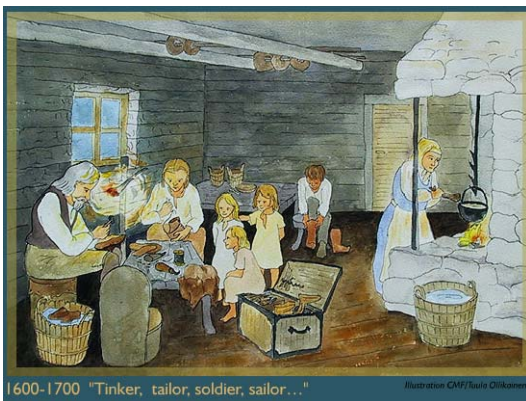

Finnväv från Martilla kyrka. © Craftmuseum

Redan under den tidiga medeltiden introducerade den katolska kyrkan dubbelväven i Finland. Den äldsta dokumenterade väven härör sig från 1500-talet. På grund av den långsamma och avancerade tekniken för mönsterkomposition och vävning spred den sig inte till allmogen nämnvärt.

Det framgår inte när dubbelväven småningom kom att kallas Finnväv. Kännetecknande för vävarten är att mönstret bildas på båda sidor, men i omvänd färgordning. Själv har jag inte prövat tekniken än. Mönsterkompositionen är avhängig bindningsformen och begränsar därmed möjligheterna, men å andra sidan är variationsmöjligheten mycket stor.

2.6 Migrationens århundrade 1600-1700-talet

Allmogens kläder på 1600-talet. © Craftmuseum

Ett organiserat skråväsende kom till stånd på 1620-talet, då skomakare och skräddare började. Syftet med skråväsendet var att garantera kvaliteten på arbetet, begränsa konkurrensen och ha kontroll över handeln. Det allmänna och landsomfattande skråsystemet etablerades 1680 i Finland. Handarbete betraktades inte som en självständig näringsgren, utan sågs som en del av bondenärigen. Allteftersom glasade fönster och skorstensförsedda eldstäder introducerades under 1600-talet ökade intresset för interiörerna i hus och bostäder.

Illustrationen för 1600-talet torde, med tanke på fönster, spis och allmogekläderna, snarast vara från senare delen av seklet. Sannolikt omfattades det ökade intresset för interiören, i och med de glasade fönstrens introduktion, att också textilier för golv, fönster och bord utvecklades.

© Craftmuseum

Spinnrocken introducerades i södra Europa på 1530-talet och blev allmän egendom över hela Finland under 1600-1700-talet. Särskilt spinnrockens slända utvecklades att bli ett utförligt dekorerat föremål i hemmet.

© Craftmuseum

Stickning kom till Finland från Centraleuropa vid seklets början och mot dess slut hade avancerade metoder utvecklats till omfattande hantverkstraditioner. Strumpor, vantar och tröjor stickades. I sydvästra Finland specialiserade man sig på strumpstickning, och tröjstickning med knappar fram utvecklades särskilt i Turku (Åbo).

Sämskskinnsbyxor från 1600-talet. © Craftmuseum

Knäbyxor i sämskskinn blev allt vanligare även hos gemene man under 1600-talet, för att inte tala om borgare och överklass. Sämskskinn gjordes av get- eller lammskinn som mjukgjordes med något slags fett eller olja.

Ranor från 1600-talet var mönstrade diagonalt eller rutigt. © Craftmuseum

Ranor kallas vävar avsedda för väggar i huvudsak. De äldsta ranorna i Finland är daterade till 1600-talets århundrade. Med det kalla klimatet var ranor och andra varma ulltyger använda i fiskekojor och herdebaracker samt vid marknadsresor och jakt långt fram i tiden. De användes också som sängöverkast, (möjligen också till kistklädsel).

2.7 Efter migrationsvägen västerut – Från 1700-talet mot nutid

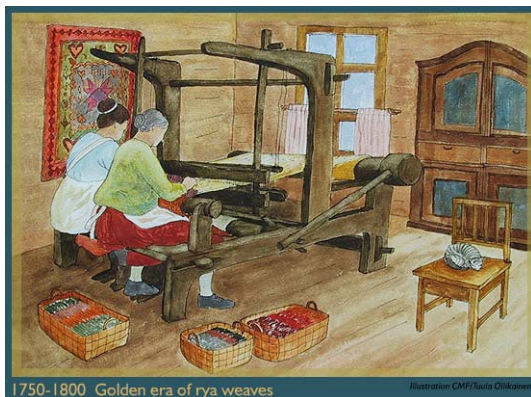

1700-1750 Busy hands provided a steady income

Illustration CMF/Tauno Ollikainen

En textil explosion i början av 1700-talet. © Craftmuseum

1700-talet presenteras som århundradet då kvinnors duglighet som hustrur kom till uttryck i de brudkistor de medförde, och som förutsatte god skicklighet i fårklippning, spinning, vävande och sömnad. Brukligt var också att bruden försåg brudgummens familj med textilier (!). Bland gåvorna och brudutstyrseln fanns skjortor, blusar, vantar, sockor, band för pälsrockar och prydnadsband. I Karelen förekom också förkläden och handdukar bland gåvorna.

1750-1800 Golden era of rya weaves

Illustration CMF/Tauno Ollikainen

Troligen en ryavävstol från sent 1700-tal. © Craftmuseum

Från den andra halvan av 1700-talet utvecklades konsten att binda ryamattor i Finland, vilket förklarar illustrationens två kvinnor vid en förhållandevis smal väv. Migrationen av skogsfinnar hade upphört helt så dags och tekniken var inget de förde med sig till Sverige således. På

samma sätt var det med batikfärgning som spreds i Finland i seklets slut, men hade varit känt i Mellanöstern till Indien sedan 1000-talet.

3. Andra källor om den textila traditionen

Jag har inte hittat en motsvarande källa om den svenska textila traditionen som Finlands Hantverksmuseum åstadkommit. Genom sökning på orden ”tuskraft 1600” visades en träfflista som ledde till bland annat en gedigen genomgång om medeltidens dräktskick och en kort dräktkronologi från svensk vikingatid till medeltid (800-1400).¹³ En jämförelse vore förvisso intressant att göra, men överskrider en relevant ambitionsnivå för detta arbete.

Här redovisas ett axplock av sökningar på lite olika väv- och textiltermer på internet och andra mer eller mindre intressanta uppgifter av olika slag som jag stött på i samband med projektarbetet.

3.1 Arkeologiska klädfynd

”De fåtaliga skriftliga källorna om medeltidens dräktskick är från 1200-talets slut och utgörs främst av landskapslagar. Ett litet antal dräkter från nordisk medeltid finns bevarade. På Herjolfsnes kyrkogård på Grönland hittades 1921 ett 30-tal nedfrusna dräktedlar från 1300-1400-talen. Dräkterna har burits av en grupp norska innevånare, som var bosatta här från 900-talet till slutet av 1400-talet. De flesta mans- och kvinnodräkterna från Herjolfsnes är nästan identiska. De består av bruna kjortlar med mycket smala ärmar, trångt åtsittande liv och vida kjolar med trekantiga kilar.

1936 fann man i Bockstensmossen i Halland det nästan intakta liket av en man från 1300-talet. Humussyror i mossen hade konserverat mannens kropp och kläder. Bockstensmannens vardagsdräkt bestod av en vadlång kjortel med kilar nedtill, kapuschong med struthätta, halvcirkelformad mantel, hosor (benkläden), samt skor.

I Gotlands många medeltidskyrkor finns dräkter avbildade på bl.a. stenportaler, gravstenar och kalkmålningar.

I Södra Råda träkyrka i Gullspång i Västergötland (*nyligen nedbrunnen men aktuell för återuppbyggnad min anm.*) berättas i färgstarka målningar från 1323 respektive 1494 om klädmotet. Vid en portal i Skara domkyrka möter vi borgarna från 1200-tales Skara i form av två konsolfigurer. Männen bär långa, raka kjortlar med åtsittande manschetter på ärmarna.”¹⁴

3.2 Svensk dräktskick i korthet

”Under 1200-talet lärde man sig i Norden konsten att färga tyger fullt ut i olika färger. Dräkterna pryddes med mönstrade band och färgades med växtfärger - ju högre upp i samhällsklasserna desto grannare färger. Kvinnodräkten är mestadels fotsid och förblir så genom hela medeltiden.

¹³ Skara Medeltidsgille, aa

¹⁴ Skara Medeltidsgille, aa

De italienska städerna Lucca och Venedig blev under medeltiden centra för sidenframställning. Det utvecklades stor skicklighet i att framställa mönstervävda tyger. Metoden att väva sammet var känd i Italien sedan 1200-talet.

Bomull var troligen inte särskilt vanlig under medeltiden, utan den blev vanligt förekommande i Sverige först under 1700-talet.”¹⁵

3.3 Skogsfinnars klädsel

Från Kjell Nordqvist, kursdeltagare, fick jag uppgifter om att i en domboksnotis från år 1640 är en finne beskriven på detta sätt:

”Han är en lång smal karl havandes långt svartbrunt hår hängandes neder på axlarna, rött gult skägg nedan munnen och svartbrunt på kinderna, bruna byxor, ylleskjortan stundom blå stundom grön.”¹⁶

Vid studieresa till Svartvikens utgrävningar i Dalarna förevisas vi en bild med en tänkt rekonstruktion av skogsfinnarnas liv i Svartviken. Kvinnorna på bilden har fotsida ljusa kläder med band i midjan och den ena kvinnan ett grönt huckle.¹⁷

3.4 Textiliernas färger

Den gröna färgen i klädbeskrivningarna förvånar mig. Utan nämnvärda kunskaper i växtfärgning, men efter en helg av idogt arbete för några år sedan så åstadkom vi gröna färger med hjälp av betningsmedel som knappast kan ha funnits tillgängliga för allmogen under 1600-talet.

Foto: Maria Ströman

De sju grönaktiga färgerna är i tur och ordning från vänster färgade med hjälp av:

1. Björklöv, 2:a bad Kopparvitriol
2. Renlav, 2:a bad Kopparvitriol
3. Renlav, 3:e bad Kromsyrat kali
4. Maskros, 3:e bad Kromsyrat kali
5. Maskros, 2:a bad Kopparvitriol
6. Islandslav, 3:e bad Kromsyrat kali
7. Islandslav, 2:a bad Kopparvitriol

¹⁵ Skara Medeltidsgille, aa

¹⁶ Dalarnas dombok, rulle OP 2795, troligen Husby socken, tinget den 28 maj 1640.

¹⁷ Stig Welinder, föreläsning 12 maj i Svartviken.

Kunskapen att färga garner är emellertid mycket gammal.

”Fenicierna utvecklade under årtusendet f.Kr. den svåra konsten att färga med purpur. I antikens Grekland kände man också till konsten att färga turkiskt rött, karmosinrött, scharlakansrött, krapprött, blått med vejde och gult med saffran och vau.

...

I Venedig, som anses ha fått en skråordning för färgare redan 1234, utkom 1540 en bok om färgning, "Plictho del arte de tentori" (ung. 'Förklaring av konsten att färga'), som fick betydelse för hela Europa. När textilframställningen sedan utvecklades i Flandern blev man där skicklig i textilfärgning. "Tbouk va Woudre" ('Undrens bok') är namnet på en viktig handbok i färgning utgiven i Bryssel 1513.

...

I Europa utvanns indigo ur vejde, men handeln med ärtväxten indigo under 1600- och 1700-talen slog till slut ut vejdeodlingarna.”¹⁸

3.5 Vävning

”Tyger i treskaftskypert, användes under vikingatid.”¹⁹ Lena Josefsson, Textilarkeolog i Sverige, bedriver en verksamhet som tar sin början i stenålderns mönster och slutar i 1700-talsdräkter. Genom praktiska experiment tillverkar hon tyger och hela dräkter från bronsålder till tidig medeltid.

Själv har jag svårt att förstå hur treskaftsvävar kunde göras i varptyngda vävstolar och gissar nog närmast att då borde det ha funnits någon slags golvmodeller som medgav att väven spändes horisontellt.

”Vävstolar har funnits i troligen minst 10 000 år, den äldsta bevarade svenska trampvävstolen är från någon gång på 1600-talet (belägg finns att de förekommit sen ca 1100-talet). Se Gertrud Grenander-Nyberg²⁰ "Lanthemmens vävstolar", och "Svensk slöjdhistoria". Varptyngda vävstolar har en längre historia i Norden än trampvävstolarna.”²¹

En så pass avancerad vävmetod som damastvävningen kom till Sverige på 1700-talet²², men då var också vävstolarna ganska allmänt förekommande i hushållen.

Jag har inte fördjupat mig i vävningens ursprung, men kan inte låta bli att ta med följande citat i en studentuppsats från Karlstad:

”Sadie Plant hänvisar även till Freud som vid en föreläsning om kvinnlighet yttrade följande: 'Det verkar som om kvinnor har lämnat få bidrag till upptäckterna och uppfinningarna i' ”Sadie Plant hänvisar även till Freud som vid en föreläsning om kvinnlighet yttrade följande: 'Det verkar som om kvinnor har lämnat få bidrag till upptäckterna och uppfinningarna i civilisationens historia; men det finns en teknik som de kan ha uppfunnit - flätningen och vävningen.’ ”²³

¹⁸ Marita Granström, aa

¹⁹ Lena Josefsson, Textilarkeolog, <http://www.ingemo.com/index.htm>

²⁰ Gertrud Grenander Nyberg är fil.dr i etnologi och utbildad vävlärare. Böckerna omnämns i listan med lästips.

²¹ AnneMarie Helmersson, textillärare och kursdeltagare.

²² Ekelunds, Linneväveriet i Horred, http://www.linnevaveriet.se/se/info/F_hist.html

²³ Elenor Pavlov, Annicka Carlsson, <http://www.media.kau.se/studentprojekt/fristaende/mkva0198/pavlov/2.html>

Sadie Plant är en australiensisk kulturforskare.²⁴ Vad som sedan läggs i Freuds mun är troligen värt en närmare källkritisk forskning, eller en total omprövning av hans intellektuella förmåga:

”Freud hävdar nämligen att vävningen uppstod genom att kvinnan flätade sitt könhår för att dölja avsaknaden av penis. ”Därför väver kvinnan, så att hon kan beslöja sig, maskera naturens misstag och upprätta henne i sin helhet.”²⁵

I övrigt redogör studenterna i samma arbete för delar av vävningens historia och berättar om kinesiska bildvävstolar som brukar dateras till 1000 f Kr och som innehöll sinnrika arrangemang för att kunna väva avancerade tyger med mönsterbilder.

3.6 Utrustning

Rent tekniskt är vävstolar inte särskilt svåra att bygga själv, med undantag för vävskeden som torde ha fordrat finsnickerier eller specialkunskaper för att kunna få tillräckligt tätt mellan spjalorna, men ändå ”slagtålig” i bommen.

”Vävskestillverkningen i Dalarna har anor från 1700-talet, och har sedan gammalt varit begränsad till ett område i nordvästra Mora och sydöstra Älvdalen. Jordbruket gav inte tillräckligt för familjens försörjning så när bruket vilade under vintern åkte man ut i landet på försäljningsresa. Skedmakaren tog med sig material och de nödvändiga verktygen i en svepask (vävskecksäske) som lades i en skinsäck (bög).”²⁶

”Har inte hittat vävstolar i bouppteckningar, kom bara ihåg att jag läst om vävstolar i ”Pargasbygdens historia del IV”, en bokserie i 4 band som vi har här hemma. Där står i kapitlet ”Kvinnlig hemslöjd” att vävstolar börjar dyka upp allmänt på 1700-talet, spinnrocken på 1500-talet. Har vidare läst att den första vadmalvalkaren etablerade sig i Pargas i slutet av 1700-talet. Tidigare fördes allt till Åbo för att valkas.”²⁷

3.7 Redskapen

En förutsättning för produktionen av textilier är ju de redskap man hade tillgängliga. Att döma av den information jag hittat så torde arkeologiska undersökningar vid finnbosättningar visa vilka redskap skogsfinnarnas kvinnor hade tillgång till.

”Den äldsta kända typen av sax är bygelsaxen. Idag känd som ullsax. Modellen har påträffats från järnålder, bronsålder och medeltid oftast smidd i järn. Det var svårt att få ordentlig kraft i bygelsaxen, varför den bäst lämpade sig för småarbeten och lättklippta material. När skänkelsaxen kom på 1300-talet blev det en smärre revolution inom tillskärningen. Man kunde nu på ett smidigare sätt klippa i tjocka ulltyger och lättare svänga till plaggdelarna.

Nålen var ett dyrbart redskap som man vårdade ömt. Man slipade dem med sandsten för att den skulle behålla skärpan och förvarade dem i särskilda nålhus. Silver, brons, järn och ben var de vanligaste nålmaterialen, medan knappnålar ofta var av mässing.

Medeltidens klädmakare använde sig också av fingerborgar - i stort sett identiska med dagens.”²⁸

²⁴ Lunds Universitet, Forskarskolan, <http://www.hist.lu.se/forskarskolan/webbsidor/sara/plant.html>

²⁵ Elenor Pavlov och Annicka Carlsson, aa

²⁶ Gunnar Anderssons Vävskedsfabrik AB, <http://www.vavsked.se/>

²⁷ Göran Karlsson, Släktforskare i Pargas, Finland

²⁸ Skara Medeltidsgille, aa

3.8 Bearbetningen

Redan under medeltiden förekom vadmal, men jag lyckas inte hitta källor som beskriver tillgången till möjligheterna att bearbeta ylletyget. Nedanstående citat beskriver sannolikt en verksamhet som tilldragit sig på mitten av 1800-talet att döma av personbeskrivningarna. (Sara-Lena föddes 1833.)

”I såghuset hade Sara-Lena en vadmalstamp, där hon filtade eller stampade vadmalsvävar åt såväl familjen som folk ifrån bygden. Vid stampningen användes varmvatten, heta tjocka gjutjärn och en trästamp att stampa med. Av vadmalen syddes sedan både byxor och blusar, i första hand till karlarna. Kvinnorna bar ofta stickade yllekoftor och sjalar som ytterplagg. Kjolarna syddes ofta i ylletyg, dock inte vadmal, utan oberedd ylleväv.”²⁹

3.9 Produktionen

”Dagens hantverkstraditioner och hantverksteknik bygger huvudsakligen på medeltidens stadsanknutna, i skrå organiserade hantverksyrken. Skråordningarna medförde att det tekniska kunnandet hölls på en hög men traditionell nivå, som gjorde att den tekniska utvecklingen inom många yrken kom att gå långsamt. Inom flera yrken skedde stora tekniska framsteg under 1600- och 1700-talen.

...

Först med framväxten av en arbetsdelning och vissa personers specialisering på ett visst hantverk kan man tala om hantverkare som en särskild grupp i samhället. I alla kulturer med utvecklade städer har hantverkarna varit en viktig social grupp.

...

Produktionen skedde ofta genom förlagssystem, där råvaror lämnades ut till producenter av en köpman som sedan sålde de färdiga produkterna. Ofta bedrevs denna hemslöjd som binäring till jordbruk. Detta var en viktig form av varuproduktion under 1600- och 1700-talen, särskilt inom textilindustrin, och dess betydelse för den senare industrialiseringen har livligt diskuterats inom forskningen.”³⁰

Ekelunds, *Linneväveriet i Horred*, är nästan samtida med skogsfinnarnas intåg i Sverige. Man berättar om företagens historia och textilindustrins utveckling på sin hemsida.

”Det började med rättegång för familjens anfader Ingemar Larsson (1660-1740.) De första uppgifterna om honom förekommer i ett domstolsprotokoll, där han benämns som "capitalist" (privat bankir) och anklagas för olaga textilhandel.

Genom att låna ut pengar till grannen och när denne sedan inte kunde lösa lånet med pengar erhöll Ingemar textilier som betalning. När Ingemar sedan sålde textilierna begicks brottet. Han bröt mot förbudet mot landsköp enligt Svea Rikes Lag 1416, 1546 och 1617.

...

Vi känner namnen på ytterligare fyra generationer före Ingemar, den äldste född 1540 men vi har inte kunnat dokumentera textil verksamhet.

...

I stället för att köpa produkter av ortsbefolkningen för vidareförsäljning efter det att tull betalats i Borås, försåg Ingemar dem med råmaterial som de spann till garn och vävde till färdiga produkter enligt anvisningar. Man erhöll betalning för sitt lönearbete. Varorna kunde därmed klassas som egentillverkade med utökade möjligheter till vidareförsäljning. Ingemars system fick sedermera benämningen *förläggare*.

²⁹ Marita Granström, aa

³⁰ Marita Granström, aa

Knallar - resande handelsmän - från början var det bönder som sålde egen och traktens produktion av redskap och förnödenheter direkt till gårdar i andra trakter och på marknader. Denna urgamla rätt, med hävd sedan vikingatiden, förbjöds av staten på 1500-talet. Förbudet gynnade städernas befolkning och staten fick möjligheter att beskatta handeln.

...

I begynnelsen var det råvarorna linet och ullen som förädlades till livets nödtorft. Flärden, människans behov av att glädja sig av färg och form, utvecklades tidigt i våra textila tekniker. Förläggarnas produktion skedde på enklare skaftvävstolar där tekniken efterhand utvecklades. Drällvävning, att med enbart skaft väva komplicerade mönster var en teknik som utvecklades till sin fulländning i Horredsområdet. Man vävde med upp till 20 skaft.

...

Mindre känt är att förläggarna var med i begynnelsen när damastvävningen på 1700-talet kom till Sverige och att vi vidareutvecklade tekniken från handdragning av varptrådens lyftning till mekanisk styrning.”³¹

4. Diskussion

Jag har kunnat kartlägga en ganska omfattande textil tradition i Finland. Med tanke på hur kunskaper, influenser och trender spred sig över kontinenter och nationsgränser är sannolikheten mycket stor att den textila traditionen var ett allmängiltigt kunskapsgods med lokal särprägel, precis som det är än idag. Jag drar därför slutsatsen att skogsfinnarna hade med sig en omfattande och gedigen kunskap för att förse sig med det man behövde i form av textilier. Kunskaperna om tillverkning av färgade garner, vävning av tyger och band, broderier och ”stickning” fanns i bagaget de hade med sig.

Jag har inte lyckats utröna hur, eller var, man stampade ulltygerna till vadmal. Enligt uppgifter finns det troligen vadmalsstamper utritade på en del kartor över finnbyar från 1700-talet³². Jag har inte heller kunnat konstatera när vävningen för hushållsbruk övergick från varptyngda vävstolar till golvm modeller som trampas. En trampvävstol medgav att väven spändes horisontellt, vilket också innebar möjligheter att utveckla bindningsmönstren. Jag har inte heller kunnat styrka teorin om att skogsfinnarnas kvinnor producerade sina egna textilier för kläder, men att dom förde med sig en väl utvecklad kunskap på området. Enligt uppgifter finns det skogsfinska ortnamn som har med linrötning att göra,³³ vilket tyder på att arbetet utfördes lokalt.

Med tanke på den omständliga och tidsödande proceduren att tillverka vävgarn från ull eller lin och det föga stora intresse sådant hantverk visats bland forskarna, så är det inte undra på att kvinnornas liv och förhållanden bland skogsfinnar, såväl som svenska bondehem, är föga kända idag.

Vägen till kunskap om kvinnornas levnadsförhållanden bland skogsfinnarna tror jag går via kartläggning av de hantverk och mattraditioner som går att spåra. Träkonstruktioner torde vara svåra att rekonstruera, men detaljer från utrustningen och tillhörande redskap borde gå att spåra. Delar av utrustningen kan, likaväl som husen stått i evärdliga tider, gå att hitta.

Mycket tyder på att golvvävstolar inte var vanliga vid tiden för den stora migrationen, men introducerades ganska snart därefter. Jag trodde vi arbetets början att de nästan fanns i varje

³¹ Ekelunds, Linneväveriet i Horred, aa

³² Maud Wedin vid genomgång av arbetet

³³ Maud Wedin vid genomgång av arbetet

hem. Men med de små ytor vi sett att skogsfinnarna bodde på säger det sig självt att det inte fanns utrymme för så stora golvmöbler, och i synnerhet inte i den mörka rökstugan eftersom vävning fordrar ljus för att kunna utföras. Dessutom var ju alla bostäderna mörka till dess att fönster blev vanliga mot slutet av 1600-talet. Från början av 1700-talet tycks vävstolarna ha blivit vanligen förekommande. Samtidigt konstaterar jag att den textila kunskapsnivån torde ha varit ganska hög, även för allmogen. Spår av lodräta vävstolar borde definitivt gå att hitta. När vävstolarna kunde fördes med längre varp än ramen medgav, bör parallellt varpmetoderna ha utvecklats. Det är sannolikt så att varpningen skett i bodar där tillräckligt svängrum kunnat uppbringas och där varpan ställdes mellan hål i tak och hål i golv för att vara ”snurrbar”.

Det har varit jätteroligt att undersöka den textila traditionen i Finland och mängden litteratur på området har visat sig vara så omfattande att regelrätta forskningsprojekt har en diger flora av material att gräva i. Jag har gjort mitt bästa för att sammanställa delar av det material som finns att tillgå och bifogar uppgifterna i en bilaga.

Gammelbo 23 maj 2002

Maria Ströman

Maria Ströman
Erikslund, Gammelbo 5366
711 98 Ramsberg
0581-661955
stroman.661955@telia.com

5. Källförteckning

5.1 Tryckta källor samt internet

- Ekelunds, Linneväveriet i Horred, http://www.linnevaveriet.se/se/info/F_hist.html
- Finlands hantverksmuseum (Craftmuseum) i Jyväskylä och dess kostymcenter, <http://www.craftmuseum.fi/eng/netexhibitions.htm>
<http://www.craftmuseum.fi/eng/nationalcostumecenter/brochures.htm>
- Granström Marita, http://hem.passagen.se/marita.granstrom/hantverk_och_dess_historia.htm
- Josefsson Lena, Textilarkeolog, <http://www.ingemo.com/index.htm>
- Lunds Universitet, Forskarskolan, <http://www.hist.lu.se/forskarskolan/webbsidor/sara/plant.html>
- Norlander Christina, Skogsfinnar i Smedjebackens kommun, Forskningsrapport feb 2000
- Pavlov Elenor och Annicka Carlsson, studenter vid Karlstads Universitet, <http://www.media.kau.se/studentprojekt/fristaende/mkva0198/pavlov/2.html>
- Skara Medeltidsgille, <http://www.algonet.se/~bokgren/Skara%20Medeltidsgille-historiebok4.html>
- Torneås hemsida, <http://www.tornio.fi/museo/historia.htm>
- Vävskedsfabrik AB, Gunnar Anderssons i Oxberg, <http://www.vavsked.se>

5.2 Muntliga eller opublicerade källor

- Dalarnas dombok, rulle OP 2795, troligen Husby socken, tinget den 28 maj 1640.
- Helmersson AnneMarie, textillärare och kursdeltagare – om vävstolars historia i Sverige.
- Karlsson Göran, Släktforskare i Pargas, Finland – om vävstolar och vadmal i Finland
- Nordqvist Kjell, kursdeltagare – om finnar utseende enligt gammal dombok.
- Norlander Christina – om litteraturtips till listan (nr 4, 6 och 7)
- Rinman Margareta & Göran Karlsson – om vägen till Craftmuseums hemsida
- Welinder Stig, föreläsning om utgrävningarna i Svartviken 12 maj 2002.
- Östberg Maths, föreläsning om skogsfinnarnas hus, Smedjebacken 20 mars 2002

Bilaga: Litteratur- och lästips

1. Gertrud Grenander Nyberg ”Så vävde de”, LTs förlag, 1976. ISBN 91-36-00596-7, handlar om handvävningens traditionella metoder i Sverige och andra länder. Svensk handvävning sätts här in i kulturhistoriska och etnologiska sammanhang. Vävningens ekonomiska och sociala betydelse förr beskrivs utförligt. I bokens tio kapitel behandlas ingående bl a vävstolstyper, i olika länder, vävuppsättningen förr, bandvävning, redskapen och känslöbetonade relationer till vävredskapen samt traditionella vävtekniker.
2. Gertrud Grenander Nyberg ”Svensk slöjdhistoria”, 91-27-34870-9, LTs förlag 1995, Utgår från tiden före industrialiseringen, dvs den bondemiljö där man själv tillverkade vad man behövde ha. Här beskrivs tekniker och redskap för textil, trä och andra material. Även traditionell slöjd i Europa och andra världsdelar tas upp.
3. Gertrud Grenander Nyberg, Lanthemmens Vävstolar. Studier av äldre redskap för husbehovsvävning. 1975
4. Göte Göransson "Gustav II Adolf och hans folk" Stockholm 1994. På sidan 43 finns en bild på en samisk och finsk musketerare. Där syns skillnaden i klädedräkten.
5. Föreningen Gutefår presenterar fårens och ullproduktionens historia från 1500-talet och framåt. <http://hem.passagen.se/ragnar23/faren.htm>

6. Om kläder "sen urminnes tider".
<http://www.agneberg.uddevalla.se/projekt/stadland/arbeten/naringsliv/mode/mode1.html>
7. Kort om växtfärgning <http://www.norrstrandsskolan.karlstad.se/skolskogen/Contact.html>
8. Ett urval titlar ur en synnerligen omfattande litteraturlista från "Hali Mattor och böcker" om textil historia
<http://www.hali-rugs-books.a.se/sv/textilhistoria.htm>
 - Blomqvist, Karin: Textil Historia, Del 1 Vävnader. Lund 1969
 - Branting, Agnes & Lindblom, Andreas: Medeltida vävnader och broderier i Sverige. (Stockholm 1928-29) Faximilutgåva, Kristianstad 1997
 - Carrol, Diane Lee: Looms and textiles of the copts, California Academy of sciences, 1988
 - Collin, Maria: Gamla vävnader och deras mönster, Stockholm 1928
 - Franzén, Anne Marie: Prydnadssömmar under medeltiden. Stockholm 1972
 - Geijer, Agnes: Medeltida textilier av svensk tillverkning. Statens Hist. Mus. samlingar. Stockholm 1932
 - Geijer, Agnes: Ur textilkonstens historia, Lund 1980, 1994
 - Grenander-Nyberg, Gertrud: Lanthemmens vävstolar. Studier av äldre redskap för husbehovsvävning. Stockholm 1975
 - Harris, Jennifer: 5000 years of Textiles. British Museum, London 1993
 - Henschen I: Tygtryckare och färgare i Finland från 1700-talet och fram till 1809. Särtryck ur Finskt Museum 1943
 - Henschen, Ingegerd: Tygtryck i Sverige I. Före 1700. Uppsala 1942
 - Lundahl, Gunilla: Varp och Väft. Textilkonstnärerna och Hemslöjden. Utst. Valdemarsudde. Örebro 1994
 - Rud, Mogens: Bayeux-tapeten och slaget vid Hastings 1066. Stockholm 1994
 - Strömberg, Elisabeth: Medeltida textilier i Röhsska konstsöjdmuseet. Ur Årstryck 1954
 - Sylwan, Vivi: Woollen Textiles of the Lou-lan People. Reports from the Scientific Expedition to the North-Western Provinces of China under the Leadership of Dr. Sven Hedin. VII. Archaeology 2. Stockholm 1941
 - Thorman, Elisabeth: Studier i svensk textilkonst. Sthlm 1950
 - Walton, Penelope & Eastwood Gillian: A brief guide to The Cataloguing of Archaeological Textiles. London 1988
 - Wild, John Peter: Textiles in Archaeology. SArch 56, 1988
 - Volbach, W. Fritz: Early Decorative Textiles. Milano 1969
 - Ydema, Onno: Carpets and their datings in Netherlandish Paintings 1540 - 1700. Antique Collectors Club, Zutphen 1991
9. Riksföreningen för folkets historia och Arkivet för folkets historia
http://hem.passagen.se/folketsh/alfabetiskt_under.htm
 - Grenander Nyberg, Gertrud: All vår början bliver svår. Om barn i textilt hemarbete. 1/90: 19-27
 - Grenander Nyberg, Gertrud: Betydelsen av folkets historia. 2/93:42-44
 - Grenander Nyberg, Gertrud: En träkniv från forntiden. 2/99:22-23
 - Grenander Nyberg, Gertrud: Filt i forntiden. 4/91:29-42
 - Grenander Nyberg, Gertrud: Helgeandsholmen. 3/84
 - Grenander Nyberg, Gertrud: Järnålderskvinnan och hennes redskap. 2/83
 - Grenander Nyberg, Gertrud: Om nyttan av golvdrag. 1/88
 - Grenander-Nyberg, Gertrud: Sociala förhållanden inom den framväxande sömnadsindustrin. 1/96: 24-34
 - Grenander Nyberg, Gertrud: Värdesättning av kvinnors arbete. 1/76
 - Grenander Nyberg, Gertrud: Vävning som en folklig teknologi. 4/80
10. Mikael Ahlgrens "Rekonstruktion av historisk dräkt ca. 1100-1600." En bibliografisk hjälpreda med 53 olika titlar om klädernas historik. <http://home.swipnet.se/kfw/CBiR/Rek1.html>
11. Ett urval litteraturtips om medeltida kläder med underlag och copyright från Sophias Ateljés Förlag, Visby
<http://www.geocities.com/TimesSquare/5615/monster/textilhist.html>
 - Boucher François. *Klädedräftens historia*. (Bernces Förlag, 1970) Allmänt om alla sorters kläder.
 - Broby-Johansen R.. *Kropp och Kläder*. (Rabén & Sjögren, 1987.) Allmänt om alla sorters kläder.

- Fox Sally. *Ur Medeltida Kvinnoliv* (Berghs Förlag AB, 1987.) Innehåller massor av bilder på kläder för kvinnor i olika yrken och samhällsklasser.
- Hansen Henny Harald. *Klädedräktens kavalkad*. (Almqvist & Wiksell, 1967) Allmänt om alla sorters kläder.
- Sandberg Göran & Jan Sisefsky. *Växtfärgning* (PA Norstedt & Söners förlag, 1980). Här finns både de färger som användes och hur de görs.
- Wiklund Signild, *Textila material* (LTs förlag, 1984). Här står allt om tyger och material.

12. Ett urval från ”Jordbrukets produkter” på <http://www.hum.mh.se/arkeologi/jordbruk4.html>

Tidig textilteknik i Centraleuropa

- Rast-Eicher, A. 1994. Gewebe im Neolithikum. I: Jaacks, G. & Tidow, K. (red.), *Archäologische Textilfunde - Archaeological textiles*. Textilsymposium Neumünster 4.-7.5. 1993. Neumünster: Textilmuseum Neumünster

Förhistorisk textilteknik i Skandinavien

- Andersson, E. 1994. Inte utan en tråd. Kompendium i textilteknik och klädnad för ARK 021. Lund: Institute of Archaeology, University of Lund
- Axelsson, S. 1995. Växtfibrer och textil - försök med nässlor. Bohuslän. Årsbok 1995 (s. 31-36)
- Bender Jörgensen, L. 1992. North European textiles until AD 1000. Århus: Aarhus University Press
- Geijer, A. 1994. Ur textilkonstens historia. Stockholm: Tidens förlag.
- Knape, A. & Nockert, M. 1996. Nya dateringar av kända fynd. *Fornvännen* 91 (s. 43-44)
- Salander, J. 1995. Textilhantverket under stenålder. Seminarieuppsats. Uppsala: Institutionen för arkeologi, Uppsala universitet

Neolitiska snören

- Arwidsson, G. 1974. Broderier på skinn från stenåldersboplatsen Ire i Hangvar sn, Gotland. *Tor* 15 (s. 31-40)
- Hulthén, B. 1991. On ceramic ware in Northern Scandinavia during the Neolithic, Bronze and Early Iron Age. A ceramic-ecological study. Umeå: Department of Archaeology, University of Umeå

Neolitiska bennålar

- Englund, S. 1978. Redskap med tradition. *Gotländskt arkiv* 1978 (s. 7-10)
- Hjärthner-Holdar, E. 1978. Bennålar från yngre stenålder i Sverige. *Tor* 17 (s. 235-255)

Ull och yllehantverk under bronsåldern

- Ryder, M.L. 1988. Danish Bronze Age wools. *Journal of Danish Archaeology* 7 (s. 136-143)
- Spjut, C. 1995. Yllehantverket. En innovations introducering, etablering och betydelse. Seminarieuppsats. Uppsala: Institutionen för arkeologi, Uppsala universitet
- Wikström, S. 1983. Textilfragment från bronsåldern. Sammanställning och analys. Seminarieuppsats. Stockholm: Institutionen för arkeologi, särskilt nordeuropeisk, Stockholms universitet

Färgning

- Alm, A. 1992. Färg - en bild av järnålderssamhället. Seminarieuppsats. Uppsala: Institutionen för arkeologi, Uppsala universitet

Experiment med vävstol med hängande varp

- Batzer, A. & Dokkedal, L. 1991. Opstadvaeven - nye forsøgsobservationer. *Experimentel arkaeologi. Studier i teknologi og kultur* nr 1 (s. 149-152)

Bandet från Eldsberga

- Nockert, M. 1995. Eldsbergakvinnan och hennes dräkt. *Halland* 78 (s. 81-86)

Kläder på hållristningar

- Coles, J. 1994. Rock carvings of Uppland. A guide. Uppsala: Societas Archaeologica Upsaliensis

Skinnberedning under förhistorisk tid

- Elfstrand, B. 1995. Läderproduktion - kanske en binäring och handelsvara i Södermanland och Östergötland och skärvstensrosenas roll i sammanhanget. I: Larsson, M. & Toll, A. (red.), *Samhällsstruktur och förändring under bronsåldern*. Norrköping: Norrköpings Stadsmuseum (s. 24-32)
- Rahme, L. 1985. Garvning och beredning av hudar och skinn med traditionella metoder. Östersund: Institutet för förhistorisk teknologi
- Rahme, L. & Hartman, D. 1991. Skinn. Garvning och beredning med traditionella metoder. Stockholm: Lts förlag.